

Rozmezí velikosti organismů

Světelný mikroskop

viditelné světlo prochází vzorkem a

skleněnými čočkami

rozlišení je omezeno vlnovou délkou

viditelného světla

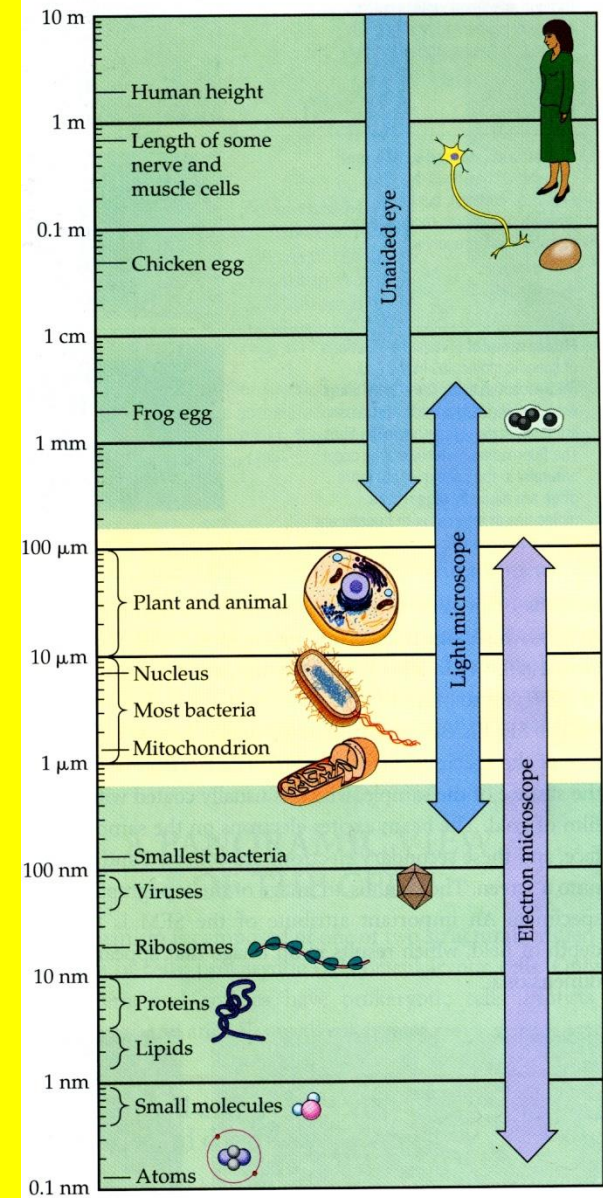
zvětšení 1000x velikosti skutečného

vzoru

Rozlišovací schopnost - minimální

vzdálenost dvou bodů, které mohou

být rozpoznány.

MEASUREMENTS

1 centimeter (cm) = 10^{-2} meter (m) = 0.4 inch

1 millimeter (mm) = 10^{-3} m

1 micrometer (μm) = 10^{-3} mm = 10^{-6} m

1 nanometer (nm) = 10^{-3} μm = 10^{-9} m

Elektronový mikroskop

zaměřený paprsek (proud) elektronů, mající vlnovou délku mnohem kratší než viditelné světlo, 1nm (0.1nm)

TEM přenos: paprsek přes tenký vzorek - ultrastruktura

SEM skenování: elektronový paprsek skenuje povrch vzorku

- použití elektromagnetů místo skleněných čoček

SEM

* TEM

Světelný mikroskop

Ekologie

je vědní obor,
který se zabývá vztahy mezi organismy (navzájem) a
vztahy mezi organismy a jejich minulým, současným a
budoucím prostředím.

Tyto vztahy zahrnují:

fyziologické reakce jedinců
strukturu a dynamiku populací
interakce mezi druhy
uspořádání biologických společenstev
zpracování a využití energie a látek v ekosystémech.

Rostliny :

jsou primárně **autotrofní**, (jen některé druhotně heterotrofní)

- **potravou** je rozptýlený plyn a silně zředěné vodní roztoky iontů anorganických látek

Houby :

- heterotrofní, nemají chlorofyl

- potravou jsou organické látky získané v mykorhizní symbiose nebo saprofytický

Živočichové :

- **heterotrofní**

- potravou jsou poměrně složité **organické látky**, sloužící jako - zdroj energie

- zdroj stavebního materiálu těla

Aktivní činnost jako charakteristika říše živočichů

získávání potravy aktivní činností, a to zejména aktivním pohybem (u přisedlých živočichů někdy jen přihánění potravy)

aktivní obrana nebo aktivní únik i před nepříznivými stavy abiotických faktorů

rovněž další složky životní strategie jsou u živočichů spojeny s pohybem a aktivitou: přežití (ochrana), orientace, rozmnožování, teritorialita, sociální chování, komunikace

Endotermní organismy :

homoiotermní, cca 20 000 druhů (více ?)

- savci a ptáci

schopni regulace někdy ± 1 °C, jindy až v rozmezí 10 °C

většina savců 36 - 37 °C, většina ptáků

39 - 40 °C (myš 38 °C, *Bernéška* 42,7 °C)

70 až 90 % energie z metabolismu

termoregulace zvýšením metabolismu:

dolní kritická teplota + 26 °C, v noci při poklesu okolní teploty o 10 °C se metabolismus zdvojnásobí

tvorba tepla – termogeneze:

1) svalový třes

2) netřesová chemická termogeneze

3) pracovní aktivita svalů

Biologické rytmy :

- aktivity periodicky opakované, přibližně po jisté době (cirkadiánní, annuální, sezónní jevy, lunární cyklus, tidální cyklus)
- jsou řízeny endogenně, ale doregulovány spouštěčem

Cirkadiální rytmy člověka

Omezení výskytu a rozšíření organismů:

Život na Zemi je omezen dvěma fyzikálními podmínkami :

- dostupností vody v nějaké podobě - 85 až 90 % protoplasmy je voda
- vhodnou teplotou - bílkoviny jsou extrémními teplotami poškozovány až sráženy -
důsledek: většina živočichů nemůže trvale žít mimo rozmezí teplot od $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ do $+45\text{ }^{\circ}\text{C}$

Složení atmosféry:

- na úrovni hladiny moře za teploty 15 °C a tlaku 0,1 MPa:

N₂   78 % objem.,   75,5 % hmotnost.

O₂   21 % objem.,   23,2 % hmotnost.

Ar   0,9 % objem.,   1,3 % hmotnost.

CO₂   0,03 % obj.,   0,047 % hmotn.

dále v pořadí: H₂, Ne, He, Kr, Xe

Půdní prostředí

- je určováno matečnou horninou :
= minerální substance, tvoří ~ 94 %
- organická substance = humus
- Organismy: bakterie, kořeny rostlin, živočichové

Humus:

kyselý surový humus: jehličí, org. kyseliny nejsou neutralizovány

listový opad: zásadité půdy, rychlý mikrobiální rozklad

zoogenní: sypký, živočišné exkrementy

Voda a kyslík a světlo – zajímavosti

- Absorbce vody z obsahu střev: pijící člověk 66%, skot 85%
člověk při ztrátě 12% hmotnosti je fyzicky i mentálně nefunkční, 20% je letální, savci: moč s vysokým obsahem solí
- respirace organismů roste s rostoucí teplotou
- rozpustnost plynného kyslíku ve vodě klesá s rostoucí teplotou:
  - při 0 °C .... 14,2 mg/l
  - při 30 °C .... 7,5 mg/l
- Nejvíce se absorbuje červené světlo (ještě více infračervené), nejméně zelené ...

Bioindikátory

Bioindikátor je organismus podle jehož výkytu na určitém stanovišti se dokládá (indikuje) specifická vlastnost prostředí.

citlivé bioindikátory, které z prostředí mizí i při nízkém zatížení toxickou látkou jsou např. epifytické lišejníky a jatrovky

kumulativní bioindikátory znečišťující látky přijímají z prostředí a hromadí ve svých tělech, aniž by došlo k jejich viditelnému poškození a příjem souvisí s koncentrací v okolním prostředí.

Skleníkový efekt

atmosféra způsobuje ohřívání planety tím, že absorbuje dopadající sluneční záření a zároveň brání jeho zpětnému odrazu. Odražené sluneční záření činí 30 % z celkového zemského záření: v průměru 6 % je odraženo atmosférou, 20 % je odraženo oblaky a další 4 % odráží zemský povrch.

Zbývajících 70 % přicházejícího slunečního záření je pohlceno: 16 % atmosférou (včetně téměř kompletní absorpce krátkovlnného ultrafialového záření stratosférickou, ozónovou vrstvou, 3 % mraky a 51 % souší a oceány).

Atmosféra, oceány i souš je ohřívána. V posledních letech se větší část vědců přiklání k názoru, že zvyšující se skleníkový efekt způsobený větším podílem CO₂ a jiných plynů významně přispívá k současnému globálnímu oteplování.

Bylo přijato usnesení, že za globálním oteplováním stojí člověk.

Znečištění

Znečištění vzduchu - polutanty

vypouštění částic chemikálií do atmosféry.

antropogenní zdroje: spalováním různých typů paliv: benzín, uhlí, dřeva, rafinace ropy, atd., vypalování lesů, motorová vozidla, námořní lodě, spalovaná fosilní paliva, spalovny odpadů, nevhodné obdělávání půdy, výpar z nátěrů, sprejů na vlasy, aerosolových sprejů a ostatních rozpouštědel, skládky odpadů, z nichž se uvolňuje metan, vojenské zdroje, např. jaderné zbraně, toxické plyny, biologické zbraně, rakety

přírodní zdroje:

prach z přírodních zdrojů, obvykle oblastí Země pokrytých řídkou vegetací, metan, uvolňovaný v průběhu trávení potravy zvířaty (např. skotem), radioaktivní plyn radon, uvolňující se ze zemské kůry

borovice, které uvolňují těkavé organické látky (VOC), kouř a oxid uhelnatý, vznikající při lesních požárech, sopečná aktivita, díky níž se uvolňují částice síry, chloru a popela.

Znečištění vody

povrchovým odtokem a prosakováním do podzemní vody.

Asie

Toky jako Chuang - che (Čína), Ganga (Indie), Amu Darja a Syr Darja (Střední Asie) jsou nejvíce znečištěné řeky světa.

domovní splašky, odpad vypouštěný z průmyslu, chemikálie a pevné odpady. Arsen v podzemních vodách

Amerika

sběrná oblast Velkých jezer, neodpovídající kanalizačními systémy, hnojiva a vypouštění odpadních vod, zanesené řasami, zvířecí hnůj a rizikové umístění studní

podzemní voda: např. v květnu 2000 zemřelo ve státě Ontario několik Kanadčanů a více než 2000 jich onemocnělo v důsledku kontaminace městských vod bakterií *Escheria coli*.

Afrika

V Africe ročně umírá kolem 3 miliónů lidí v důsledku chorob souvisejících s vodou, jako škrkavka dětská, cholera, průjem a jiné. Špatná kvalita vody také omezuje zemědělskou produkci a ekonomický rozvoj - například v průmyslových odvětvích náročných na spotřebu vody a turistiku. Jen asi 60% Africké populace má zajištěno čištění odpadních vod.

Evropa

ve střední a východní Evropě situace tak slibná není - organické látky, dusík a fosfor, doprava po moři - zvýšení emisí SO₂ jaderné elektrárny, vyřazené ponorky v přístavech

úspěchy: koncentrace dusičnanů klesly v pobřežních oblastech Severního moře o 25%, snížení průměrných koncentrací fosfátů v některých regionech (pobřežní pás Nizozemí).

eutrofizace moří, jezer a podzemních vod po celé Evropě

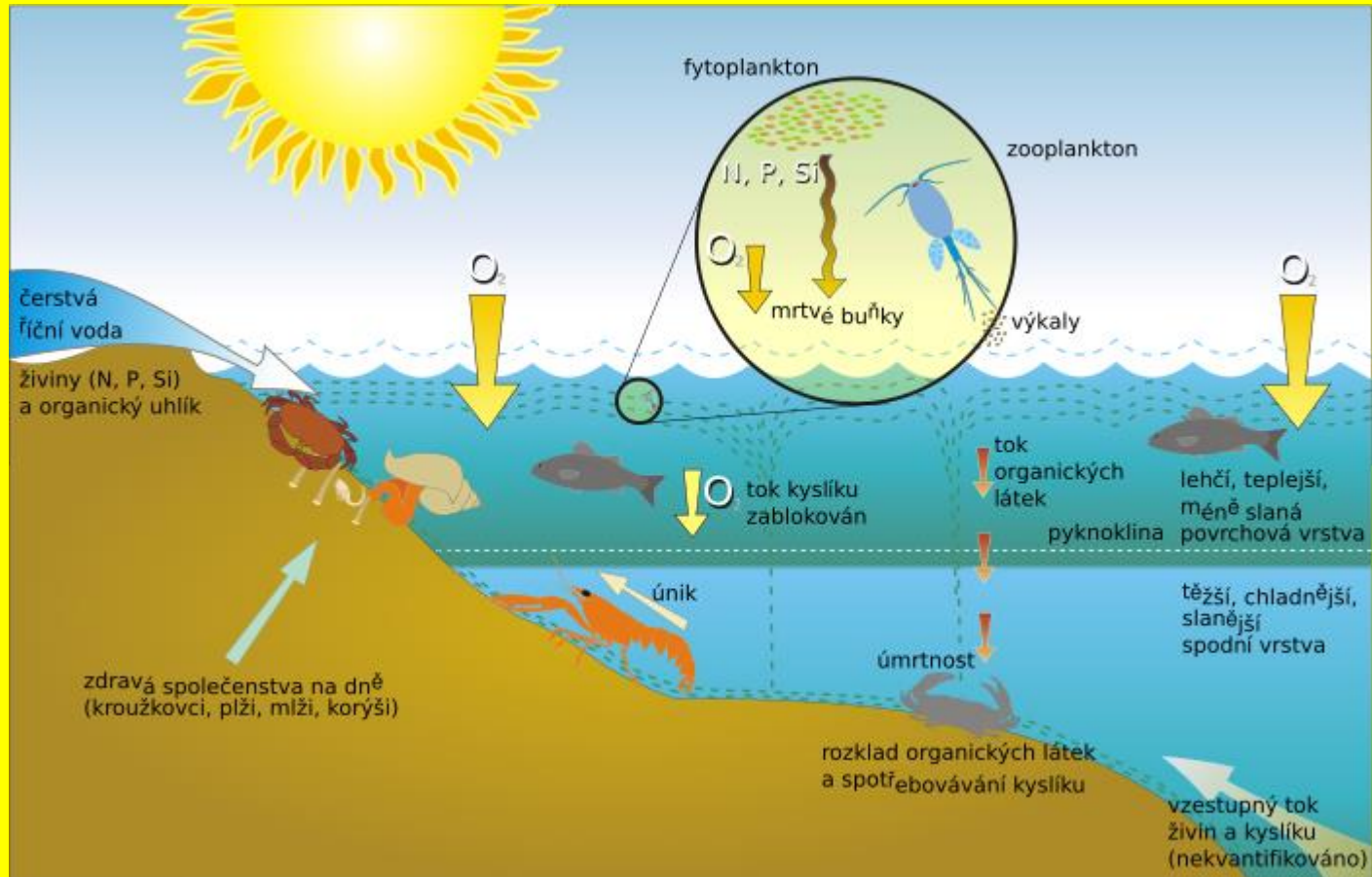
Arktida

nízké teploty, nízký obsah živin, omezený přístup světla a krátké vegetační období, trend oteplování a zvýšení rekreačního i komerčního rybolovu

škodliviny se dostávají do moře, zejména z Ruska, jsou přenášeny tisíce kilometrů od zdroje pomocí cirkulace moře

Eutrofizace je proces obohacování vod o živiny, zejména dusík a fosfor.

Eutrofizaci lze předcházet omezením znečištění vod: zabráněním splachů hnojiv ze zemědělské půdy a také čištěním odpadních vod

Kontaminace půdy

tisíce zdrojů znečištění půd a typů polutantů. Mezi nejčastější patří uhlovodíky, rozpouštědla, pesticidy, olovo a ostatní těžké kovy.

- ropné uhlovodíky z protržených podzemních nádrží (benzen, ethylbenzen, toluen, xylen, alkany, alkeny, MTBE (methyl-*terc.*-butylether - aditivum do benzínu)

Radioaktivní znečištění, bylo zjištěno díky pokrokům atomové fyziky ve 20. století.

Hlukové znečištění, které zahrnuje hluk z pozemních komunikací, hluk letadel a hluk průmyslu.

Světelné znečištění, zahrnující nadužívání světelných zdrojů a přesvětlování interiérů.

Tepelné znečištění, jež zahrnuje veškeré změny teploty vodních těles, způsobené lidským vlivem.

Kontaminace potravin

Osliznutí + Hniloba

povrchový způsob znečištění potravin, příčinou bakterie, např. rodu *Proteus*, *Pseudomonas*, *Micrococcus*, *Bacillus*, *Streptococcus*, *Staphylococcus*.

a) Povrchová - což je pokračující stádium osliznutí v povrchových vrstvách.

změna barvy, zápach po amoniaku, sirovodíku a dalších rozkladných produktech rod *Alkaligenes*, *Citrobacter* a *Escherichia coli*.

b) Hluboká - k tomuto druhu hniloby dochází za intravitálního působení hnilobných zárodků (nemocné zvíře), *Clostridium*.

Plesnivění

potravin již kontaminované mykotoxiny. Jedná se o plísně rodu např. *Penicilium*, *Mucor*, *Aspergillus*.

Zapaření

týká se masa, kde nejsou přítomny žádné patogeny, ale při procesu zrání masa se neumožní vyzáření tělesného tepla, když dojde k zahřátí po neúplném vykrvení.

Dochází k bouřlivým enzymatickým a biochemickým procesům, ke vzniku kyselých produktů, vzniká sirovodík. Takové maso má na řezu typickou žlutoměděnou barvu.

Ozónová díra

halogenované uhlovodíky (freony) jsou vyráběny od roku 1930, jsou použity v chladících a hnacích médiích, nadouvadlech a čistících prostředcích.

Ač mnohdy několikrát těžší než vzduch, pronikají do stratosféry (10-50 km nad Zemí), kde se z nich odštěpují molekuly chlóru a bromu a katalyticky rozkládají ozon.

Ozónová vrstva absorbuje část ultrafialového záření (280-320 nm), které má nepříznivé účinky na život na Zemi.

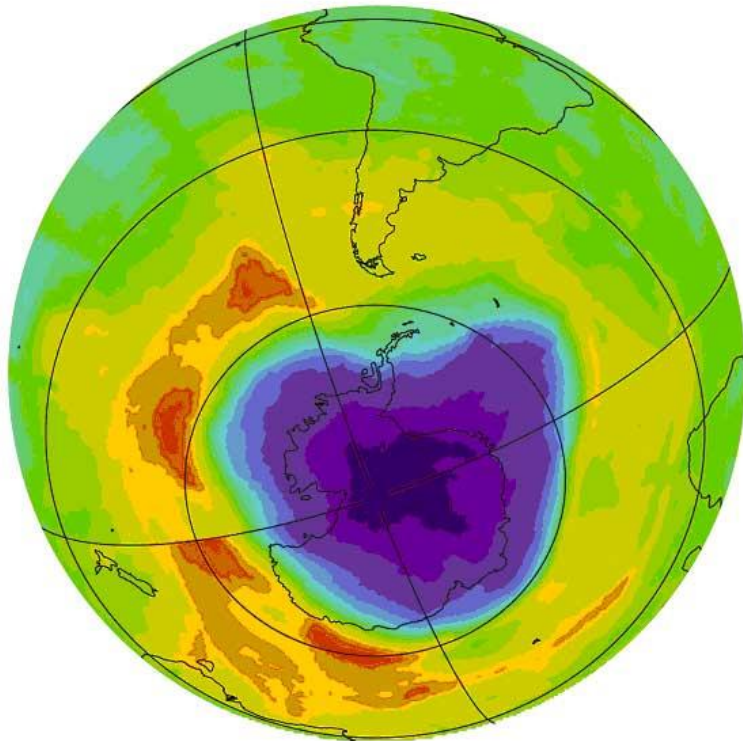
Průmyslové země ukončily výrobu freonů v roce 1996; Evropská unie již v roce 1994. Jako náhrady jsou používány propan-butan, amoniak, voda, kyselina citrónová.

Rozvojové země by měly ukončit produkci freonů do roku 2010.

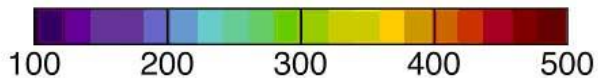
V letech 1986-94 stoupla však jejich produkce o třetinu.

V roce 1985 byl naměřen kolísavý úbytek stratosférického ozónu nad Jižní Amerikou a Austrálií a později nad severní hemisférou.

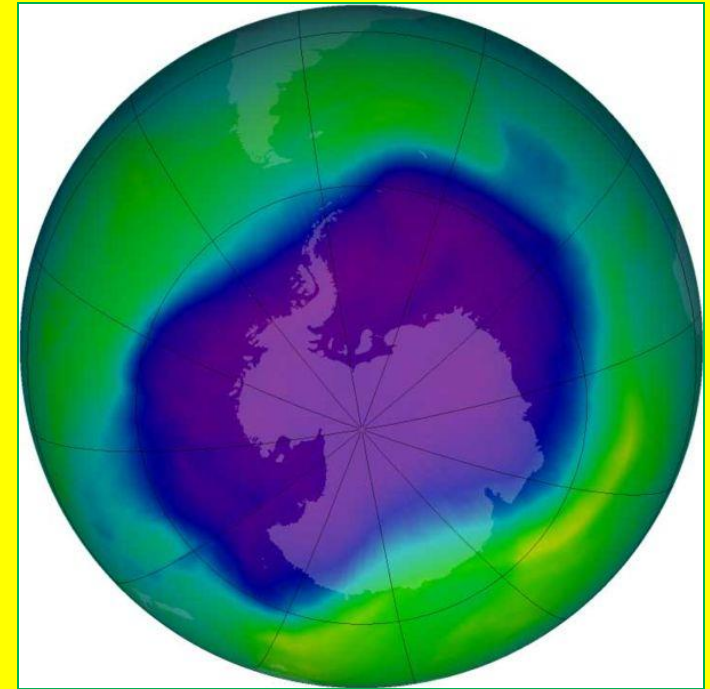
Antarctic Ozone Hole

4 October 2001

Total Ozone (Dobson units)

Rekordní snížení bylo v letech 1992-3 a dlouhodobě je sledováno nad neobydlenějšími oblastmi světa o cca 0,5 % za rok. U lidí a zvířat může způsobit poškození zraku, rakovinu kůže a snížení imunity. U rostlin včetně mořského fytoplanktonu snížený růst a sníženou odolnost vůči škůdcům.

Děkuju za pozornost